

TNC AKTUELLT

Ärgång 18(1976):2

Tekniska Nomenklaturcentralen · Box 43 041 · 100 72 Stockholm · Tfn 08-84 04 90

OM FACKSPRÅK

I Svenska språknämndens skriftserie har nyligen utkommit publikation nr 57 med titeln Fackspråk. Det är en antologi med föredrag från en konferens som hölls i oktober 1975 just kring temat Fackspråk (se TNC-Aktuellt 1975:5).

Skriften är uppdelad i två huvudavsnitt med rubrikerna Fackspråkens uppgift och tillstånd samt Fackspråken och allmänheten. I skriften ingår bl.a. följande föredrag:

Teknikens språk av Einar Selander

Medicinens språk av Lars Erik Böttiger

Juridiskt språk av Per-Erik Nilsson

Arbetsmarknadens språk av Karl-Axel Nordström

Att informera om teknik av Per Ragnarson

Språket mellan läkare och patient av Erik Allander

Samhällsdebattens språk av Nils-Eric Sandberg
Myndigheternas fackspråk och allmänheten av
Margareta Westman

(Föredraget Teknikens språk finns som särtryck på TNC. Kan rekvireras på tfn 08-84 04 90).

Att intresset för fackspråk är stort även i andra länder framgår av en skrift som TNC nyligen erhållit som bytespublikation från Bibliographisches Institut i DDR. Skriften har titeln Das Fachwort in unserem Sprachalltag (Leipzig 1975) och behandlar enligt innehållsförteckningen bl.a. följande:

Was ist ein Fachwort?

Wortwanderungen zwischen Fachbereich und
Allgemeinsprache

Das Fach-Fremdwort

Gibt es Fachsprachen

Man kommer i framställningen bl.a. till den i kursiv stil markerade slutsatsen:

Wir müssen mit dem Fachwort
leben.

INNEHÅLL

OM FACKSPRÅK	1
REPRESENTANTFÖRSAMLINGENS ÅRSMÖTE	2
NY ORDLISTA	2
NYTT PROJEKT	3
PÅGÅENDE PROJEKT	4
TNCs KORROSIONSTERMINOLOGI MÖTER ENGELSKA LÄSARE	4
LITEN VIDEOTEKNISK ORDLISTA	4
TERMFRÅGOR I URVAL	5

Fackspråk och terminologi har verkställande direktören Einar Selander under någon tid haft tillfälle att studera från en mera ovanlig synvinkel, nämligen i egenskap av korttidsförordnad gymnasieinspektör med uppdrag att företräda de s.k. avnämarna. Av intresse för TNC-Aktuellt's läsare är intrycket att TNCs verksamhet och utgivning i allmänhet kunde bedömas som väl känd, gymnasieskolans läroplan ger ju också anvisningar om att TNCs rekommendationer bör studeras och följas. Uppenbart föreligger emellertid behov inte bara av mera vidsträckt orientering i terminologiska frågor åt lärare i olika ämnen, utan också av någon form av samordning i undervisningen mellan ämnen inom naturvetenskap och teknik å ena sidan och språkämnen å andra sidan. På olika sätt och i olika sammanhang synes just en fördjupad ämnessamverkan vara av stor vikt för gymnasieundervisningen. För terminologiorienteringens del har tidigare exempel med s.k. studiedagspaket (jfr TNC-Aktuellt 1971:4) visat en väg att fördjupa insikterna i detta tvärdisciplinära ämne.

REPRESENTANTFÖRSAMLINGENS ÅRSMÖTE

TNCs representantförsamling höll årsmöte torsdagen den 22 april i hörsalen, Liljeholmsvägen 32. Kallelsen hade hörsammats av ca 50 personer. Däribland var ca 15 nordiska gäster närvarande.

Årsmötesförhandlingarna leddes av representantförsamlingens nyttillträdande ordförande, professor Erik Ingelstam.

Verkställande direktören Einar Selander kommenterade verksamhetsberättelsen och uppehöll sig särskilt vid den ekonomiska utvecklingen av verksamheten från TNCs grundande år 1941. Översikt av intäkter och kostnader under åren 1941–1975 belystes i särskild sammanställning.

Som nya medlemmar från år 1975 antogs Tekniska Högskolan i Linköping, Högskolan i Luleå samt Luftfartsverket.

Efter årsmötesförhandlingarna presenterades Centralen för teknisk terminologi i Finland av professor Jaarli Jauhiainen, Rådet för teknisk terminologi i Norge av generalsekretær Bernhard Christiansen, Terminologigruppen vid Handelshögskolan i Köpenhamn av afdelingsleder Gert Engel samt TNC av Einar Selander. Man kunde därvid konstatera att man i de olika länderna nått olika långt i utveckling samt att man arbetade efter lite olika metoder. Inläggen och de intressanta kommentarer som följde fick bilda upptakten till det seminarium om **TERMINOLOGISKT SAMARBETE I NORDEN** som hölls fredagen den 23 april och om vilket kommer att skrivas mera utförligt i ett följande nummer av TNC-Aktuellt.

NY ORDLISTA

Med avsevärd försening publicerades i början av mars TNC 56 Organisk kemisk nomenklatur. Korrekturarbetet har varit osedvanligt kinkigt i denna konventionellt satta publikation med många komplicerade kemiska strukturformler. Jämfört med en tidigare i TNC-Aktuellt presenterad version har nya avsnitt tillkommit som speglar utvecklingen på ett par speciella områden.

Vid skrivning av kemiska formler har den större bekvämligheten motiverat en rekommendation att i strid med tidigare bruk placera övre index förskjutet i skrivriktningen jämfört med ett undre index. Skriv således numera SO_4^{2-} hellre än SO_4^{2-} .

Som redan rapporterats har genus för grundämnenas svenska namn utretts och ägnats ett särskilt avsnitt i den nya nomenklaturen. Bland nyheterna i TNC 56 kan vidare nämnas att nu för grundämnena väte, kväve och syre även tillåts namnen hydrogen, nitrogen och oxygen. Wolfram skrivs numera helst på detta sätt. Dock upptas fortfarande skrivsättet volfram som tillåten variant.

I likhet med föregångaren TNC 32 med samma namn återgår TNC 56 på den Internationella kemiunionens regler. Den är därmed i allt väsentligt samstämmig med vad som föreskrivs i andra länder världen över. Givetvis ger skillnader i språkstruktur upphov till vissa olikheter i skrivsätt m.m. men också på detta plan har betydande ansträngningar gjorts att undvika splittring.

Den svenska versionen har utarbetats av professor Arne Ölander, en av männen bakom de internationella reglerna och tillika ordförande i Svenska kemistsamfundets nomenklaturutskott som tillsammans med TNC står som ansvarig utgivare av rekommendationerna. Som stöd för utgivningen har Statens naturvetenskapliga forskningsråd lämnat ett mindre bidrag.

TNC 56 är indelad i tolv avsnitt som i sin tur delats på flera underrubriker.

- Inledning
- Grundämnen
- Formler och namn för föreningar i allmänhet
- Namn för joner och radikaler
- Iso- och heteropolyanjoner
- Syror
- Salter och saltlika föreningar
- Koordinationsföreningar
- Additionsföreningar
- Berthollider
- Polymorfi
- Borföreningar

I tabeller upptas bl.a. tecken, nummer och namn för grundämnen samt namn på joner och radikaler. En förteckning ges över viktiga prefix och andra affix i den oorganiska kemin. Svensk-engelskt och engelsk-svenskt alfabetiskt register med hänvisning till avsnittsnummer innehåller vardera ca 390 uppslagsord.

Cirkapriset inklusive mervärdesskatt är 30 kr. Publikationen omfattar 118 sidor.

NYTT PROJEKT

Geologisk ordlista

Geologisk terminologi har behandlats av TNC i olika sammanhang under de senaste åren. TNC 45 Vattenordlista 2 innehöll en avsevärd andel geologiska termer av betydelse för bl.a. hydrologi. I TNC 43 Skogsordlista var det marklärans termer som främst stod för det geologiska inslaget. När TNC 59 Geoteknisk ordlista under år 1975 nådde ett avgörande stadium stod det klart att ett samlat arbete förr eller senare måste ägnas geologins terminologi.

Det är i så fall inte första gången TNC behandlar vetenskapligt språk. Den ovan omnämnda TNC 56 Oorganisk kemisk nomenklatur är kanske det tydligaste exemplet på terminologisk behandling av en av teknikens grundvetenskaper. Med det har vidare ansetts motiverat att stryka efterleden -teknisk i namnen på en rad andra publikationer som markering av ett vidare giltighetsområde. Således är 40 Korrosionsordlista, TNC 43 Skogsordlista och TNC 53 Rymdordlista liksom serien Vattenordlistor exempel på detta.

Organisation

En arbetsgrupp av specialister inom olika delar av det geologiska verksamhetsfältet kommer att bildas. Koordinator blir Peter Bengtson, Paleontologiska institutionen vid Uppsala universitet. En preliminär uppdelning av ämnet har gjorts, enligt vilken åtta specialister ansvarar för var sin del av ämnesområdet.

- 1 Historisk geologi och paleontologi
 - 1.1 Sedimentologi, stratigrafi, kontinentaldrift, paleogeografi m.m.
 - 1.2 Paleozoologi, paleobotanik, paleoekologi m.m.

- 2 Mineralogi och petrologi
 - 2.1 Fasta jordens fysik
 - 2.2 Tektonik, mineralogi, geokemi, plattetektonik m.m.
 - 2.3 Petrologi
3. Kvarterärgeologi
 - 3.1 Jordartslära, kvartär stratigrafi m.m.
 - 3.2 Glacialgeologi, hydrogeologi
- 4 Naturgeografi
 - 4.1 Geomorfologi, Flygbildstolkning

Det nya projektet, vars handläggare inom TNC är Erik Sundström, förutsätter nära samråd med geologer vid myndigheter, organisationer och företag. Språklig och saklig samordning med angränsande fack sker som vanligt vid TNC som också kommer att sköta framställningen med hjälp av system TERMDOK enligt gängse arbetsrutin.

Projektet diskuterades vid det Nordiska Geologvintermötet som hölls i Göteborg, 7–9 januari 1976. Från Danmark, Norge och Finland har löfte erhållits om hjälp med nordiska termer och samarbete också i andra avseenden. Peter Bengtson deltar som representant för de skandinaviska språken i arbetet på en flerspråkig geologisk tesaurus, en verksamhet som bedrivs av Dokumentationskommittén inom Internationella unionen för geologiska vetenskaper (IUGS).

Avgränsning, utgreningar, finansiering

Endast centrala geologiska termer kan behandlas i projektet. Det blir ändå en grannlaga uppgift att avgränsa materialet till en hanterlig men samtidigt meningsfull mängd. Meningsfullheten kommer att sättas på prov när TNC parallellt ger sig in på tillämpade områden, inom ramen för andra projekt. Närmast i tur står arbete på bergteknisk terminologi, ett arbete som kommer att anmälas i TNC-Aktuellt så snart de organisatoriska formerna är klara.

Det geologiska projektet finansieras till hälften av SINFDOK, till en tiondedel av Naturvetenskapliga forskningsrådet och till resterande del av några stora intressenter på området i TNCs medlemskrets.

PÅGÅENDE PROJEKT

Ventilationsteknisk ordlista

Arbetet med Ventilationsteknisk ordlista (TNC-Aktuellt 1975:4) har inletts med bildandet av en arbetsgrupp som består av Sven A Svennberg och Torbjörn Eriksson från VVS-tekniska föreningen samt Göran Walter från TNC. Inventering och systematisering av ett termmaterial omfattande ca 1 000 termer har varit arbetsgruppens första åtgärd. Kontakter har tagits med olika intressenter för diskussioner om termurval, områdets avgränsning m.m. Det fortsatta arbetet syftar i första hand till färdigställande av en remissutgåva i början av hösten 1976.

TNCs KORROSIONSTERMINOLOGI MÖTER ENGELSKA LÄSARE

Efter överenskommelse har fylliga utdrag av den engelskspråkiga texten i TNC 40 Korrosionsordlista presenterats i Corrosion Prevention Directory, nyligen utgiven av Department of Industry i London.

I inledningen till terminologiavsnittet betonas kravet på enhetligt språkbruk vid skrivning och tolkning av kontrakt, standard, vetenskapliga arbeten m.m. Under det att terminologi för målning och ytbehandling finns i bl.a. brittisk standard har man för det egentliga korrosionsområdets terminologi således fått bege sig över Nordsjön.

Under tiden fortsätter arbetet här hemma på revision av TNC 40 med professor Einar Mattsson, Korrosionsinstitutet, som utredare. Ändringarna i de nuvarande 326 termerna blir få. Däremot kommer sannolikt att tillföras mer material än vad som först beräknades. Mellan 100 och 200 nya termer kan komma att anslutas till den reviderade korrosionsordlistan som väntas utkomma under år 1977.

LITEN VIDEOTEKNISK ORDLISTA

TRU, Television och radio i utbildningen, kommer inom kort att ge ut en publikation med titeln »Vad skall vi göra med videogrammen — handelsvara eller allmän rikedom». Boken, som tagits fram av utvecklingsgruppen inom TRU, innehåller bl.a. en översikt av olika tekniska lösningar för registrering, distribution och återgivning av ljud- och bildinformation. Viss uppmärksamhet ägnas även system som för närvarande håller på att utvecklas. (Boken, som kostar 17 kr, kan köpas direkt genom TRU.)

Ämnets karaktär reste krav på någon form av terminologisk behandling. TRU vände sig av den anledningen till TNC med önskemål om samarbete. I avsikt att nå en mer enhetlig täckning av området kompletterade TNC den termlista som TRU presenterade, varefter definitioner tillfördes. I tillämpliga delar har materialet samordnats med rekommendationer som publicerats tidigare av TNC samt med svenskt och internationellt normeringsarbete. Termlistan kommer att ingå som en del i TRU-publikationen, men presenteras även i TNC-Aktuellt i två på varandra följande nummer under Termfrågor i urval. Detta nummer bjuder på termerna **audisvisuell** till **magnetband**.

TERMFRÅGOR I URVAL

Videotermer (1)

För urvalet av termer se föregående sida, Liten videoteknisk ordlista.

Synpunkter mottages gärna på tfn 08-84 04 90.

audivisuell (om t.ex. **programvara**), adj

E audio-visual

F audio-visuel

D audio-visuell, optisch-akustisch

som ger både synintryck och hörselintryck

avsökare

E scanner

F explorateur m

D Abtaster m

apparat som i viss följd läser en bilds element och omvandlar information till signaler lämpade för vidare behandling, jfr **skanner**

bandspelare

E tape recorder

F magnetophone m

D Tonbandgerät n

apparat för registrering och återgivning av **programvara** på **magnetband**; jfr **kassett(band)spelare**, **spolbandspelare**

bildskärm

E display

F

D Bildschirm m

presentationsenhet som kan producera grafiska element i obegränsad uppsättning och utan överenskommet betydelseinnehåll, jfr **tecken-skärm**

elektronik

E electronics

F électronique f

D Elektronik f

del av elektrotekniken som behandlar joners, elektroners eller elektronhåls rörelse i vakuum, gas eller halvledare

elektronisk, adj

E electronic

F électronique

D elektronisch

som avser eller utnyttjar **elektronik**

film

E film

F film m

D Film m

(ljudfilm:) system för registrering och återgivning av bild och ljud, där bild**programvaran** behandlas **optiskt** med hjälp av fotografisk film och ljudprogramvaran behandlas optiskt eller **magnetiskt**; jfr **teve**, **video**

(fotografisk film:) tunn, böjlig formvara av genomsynlig plast, belagd med skikt vars kemiska egenskaper ändras efter påverkan av elektromagnetisk strålning

fonogram

E phonogram

F

D Phonogramm n, Tonaufzeichnung f

ljud**programvara** lagrad med hjälp av **maskinvara**, jfr **videogram**

Ordet fonogram kan användas även om en konkret produkt, t.ex. **ljudband**.

hårdvara, hellre: **maskinvara**

interntevesystem, även **specialtevesystem**

E

F

D

system med mindre antal tevekameror och tevemottagare för överföring av teveprogram inom visst område

Interntevesystem är vanligen **ledningsbundet** men kan även utnyttja fritt utstrålad radiofrekvent bärvåg.

kassett

E cassette, cartridge

F cassette f

D Kassette f

kapsel avsedd att ge skydd åt föremål mot beröring, ljus e.d.

En kassett som innehåller en formvara, t.ex. **magnetband**, fullgör sin skyddande funktion genom särskild konstruktion, varvid formvaran kan tas fram enbart genom en springa e.d.

kassett(band)spelare

E cassette (tape) recorder

F

D

bandspelare avsedd för **magnetbandskassett**; kan vara **ljudkassettspelare** eller **videokassettspelare**; jfr **spolbandspelare**

koaxialkabel

E coaxial cable

F cable m coaxial

D Koaxialkabel n

elkabel bestående av innerledare och ytterledare vars geometriska axlar sammanfaller

kompaktkassett

E

F

D

mindre **magnetbandskassett** med visst standardiserat utförande

kompatibel (om t.ex. tekniskt system), adj

E compatible

F combatible

D verträglich

förenlig

Ett kompatibelt färgtevesystem möjliggör mottagning och svart-vit återgivning i mottagare för svart-vit teve av färgtevesändning (jfr SEN 01 04 51 Färgtelevision. Ordlista).

Ett kompatibelt **videogram** kan återges med hjälp av utrustning av olika modeller eller fabrikat.

laser

E laser

F laser m

D Laser m

ljuskälla där strålningen alstras genom stimulerad emission

Laserljus är koherent, vilket gör det lämpat för bl.a. signalöverföring. I vissa system kan laser användas t.ex. vid avsökning av **videoskiva**.

Ordet laser är bildat av begynnelsebokstäverna i det engelska uttrycket light amplification by stimulated emission of radiation.

ledningsbundet tevesystem, även kabeltevesystem

E

F

D

system för överföring av teveprogram till ett antal mottagningspunkter med hjälp av ledningsnät, jfr **interntevesystem** (jfr SEN 47 05 11 Ledningsbundna distributionssystem för ljudradio och television. Ordlista)

(hörbart) ljud

E (audible) sound

F son m (audible)

D Hörschall m

1 mekanisk svängning, fortplantad i elastiskt medium, med sådan frekvens att den kan uppfattas av hörselsinnet

2 psykofysiologisk förnimmelse av ljud 1 Återgivning av ljud kan vara monofonisk, då endast en överföringskanal används, eller stereofonisk, då två eller fler överföringskanaler används.

Stereofoniskt ljud ger en rumslig effekt som möjliggör för lyssnaren att i högre eller lägre grad bestämma de ursprungliga ljudkällornas inbördes placering.

ljudband

E sound tape, recording tape

F

D Sprechband n, Tonband m

magnetband för registrering och återgivning av ljud, jfr **ljudkassett**, **videoband**, **videokassett**, **videoskiva**

ljud(bands)kassett

E

F

D Ton(band)kassette f

kassett för ljudband, jfr **videokassett**, **videoband**, **videoskiva**

ljudkassettspelare

E sound cassette (tape) recorder

F

D

kassett(band)spelare avsedd för ljudkassett, jfr **videokassettspelare**

magnetband

E magnetic tape

F bande f magnetique

D

tunn, böjlig formvara av plast, belagd med magnetiserbart skikt